

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "SPORT" KONSEPTINING VERBALLASHUVI

Katayev Salaxiddin Valiqul o'g'li, TerDMAU o'qituvchisi

VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF "SPORT" IN ENGLISH AND UZBEK

Katayev Salaxiddin Valiqul o'g'li, Teacher of TerDMAU

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ПОНЯТИЯ «СПОРТ» НА АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Катаев Салахиддин Валикул оглы, преподаватель в
ТерДМАУ

e-mail:
sally.uzb@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida "sport" konseptining verballashuvi, ya'ni til orqali ifodalanish jarayoni o'rganiladi. Sport sohasiga oid atamalar, iboralar, metaforik ifodalar va majoziy ma'nolar qiyosiy tahlil qilinadi. Shuningdek, har ikki tilda «sport» konsepti asosida shakllangan madaniy xususiyatlar, til birliklari va ularning semantik o'ziga xosliklari yoritiladi. Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillarida konseptual tahlil va madaniyatlararo kommunikatsiya uchun zarur bo'lgan lingvistik o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: "sport" konsepti, verballashuv, ingliz tili, o'zbek tili, metafora, terminologiya, konseptual tahlil, madaniyatlararo tafovut, sport leksikasi.

Abstract: This article examines the verbalization of the "sport" concept in English and Uzbek, that is, the process of its expression through language. It provides a comparative analysis of sport-related terms, idioms, metaphoric expressions, and figurative meanings. The study also highlights the cultural features, linguistic units, and semantic peculiarities formed around the sport concept in both languages. The research results reveal linguistic interrelations essential for conceptual analysis and intercultural communication between English and Uzbek.

Keywords: sport concept, verbalization, English language, Uzbek language, metaphor, terminology, conceptual analysis, intercultural differences, sports vocabulary.

Аннотация: В данной статье исследуется вербализация концепта «спорт» в английском и узбекском языках, то есть процесс его выражения посредством языка. Проводится сравнительный анализ терминов, фразеологизмов, метафорических выражений и переносных значений, связанных со спортом. Также освещаются культурные особенности, языковые единицы и их семантическая специфика, сформированные на основе спортивного концепта в обоих языках. Результаты исследования показывают лингвистические взаимосвязи, важные для концептуального анализа и межкультурной коммуникации в английском и узбекском языках.

Ключевые слова: концепт «спорт», вербализация, английский язык, узбекский язык, метафора, терминология, концептуальный анализ, межкультурные различия, спортивная лексика.

KIRISH. Bugungi globallashuv va madaniyatlararo muloqot davrida sport nafaqat jismoniy faollik va musobaqa maydoni sifatida, balki ijtimoiy va madaniy fenomen sifatida ham

alohida o'rinni egallaydi. «sport» konsepti har bir xalqning madaniy qadriyatlarini, tarixiy tajribasi va tafakkuri asosida shakllanadi va til orqali o'z ifodasini topadi. Til esa «sport» konseptini turli

leksik birliklar – terminlar, iboralar, metaforalar va majoziy ifodalar vositasida namoyon etadi.

Ingliz va o'zbek tillarining sport sohasidagi verballashuv jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega. Har ikki til o'z madaniy kodlari va dunyoqarashlarini sport bilan bog'liq til birliklariga singdirgan. Ingliz tilida sport sohasida ko'plab terminologik tizim va global metaforik ifodalar shakllangan bo'lsa, o'zbek tilida esa milliy urfodatlar, tarixiy o'yinlar va musobaqalar asosida o'ziga xos sport leksikasi va majoziy ifodalar rivojlangan.

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida "sport" konseptining verballashuvi qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi, madaniy xususiyatlar, semantik farqlar va o'xshashliklar aniqlanadi hamda konseptual tahlil uchun lingvistik asoslar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari "sport" konseptining madaniyatlararo tafovut va o'xshashliklar nuqtayi nazaridan qanday shakllanishi va rivojlanishini chuqurroq anglash imkonini beradi.

ASOSIY QISM. "Sport" konsepti va uning verballashuvi haqida umumiy tushuncha. Verballashuv — konseptual mazmunning til orqali ifodalanish jarayonidir. "Sport" konsepti ham universal, ham milliy madaniyatga xos mazmunlarni o'zida mujassam etadi. Har bir til sport faoliyatini ifodalovchi atamalarni, metaforalarni va iboralarini o'z ehtiyojlari, madaniy qadriyatlari va tarixiy tajribalari asosida shakllantiradi. Shunday qilib, «sport» konsepti til tizimida turli darajalarda – terminologik, frazeologik va metaforik darajalarda aks etadi.

Ingliz tilida «sport» konseptining verballashuvi. Ingliz tilida «sport» konsepti juda keng va rivojlangan terminologiya tizimi orqali ifodalanadi. Misol uchun, sport turlari (football, baseball, tennis, rugby), sport faoliyatlari (training, scoring, competing) va musobaqa jarayonlariga oid atamalar (championship, tournament, league) keng qo'llaniladi.

Bundan tashqari, ingliz tilida "sport" konsepti ko'plab metaforalarda ham aks etadi. Masalan:

- "Hit a home run" (katta muvaffaqiyatga erishmoq);
- "Kick off" (biror narsani boshlash);

- "Throw in the towel" (taslim bo'lmoq).
Bu kabi ifodalar sportning kundalik til va madaniy tafakkurdagi o'rnini ko'rsatadi.

O'zbek tilida "sport" konseptining verballashuvi. O'zbek tilida «sport» konsepti asosan milliy o'yinlar (kurash, uloq-ko'pkari, chavandozlik) va zamonaviy sport turlariga oid atamalar orqali ifodalanadi. "Bahs", "musobaqa", "kurash", "g'alaba" kabi so'zlar «sport» konseptining asosiy verbal belgilarini tashkil etadi.

Shuningdek, o'zbek tilida sportga oid metaforik ifodalar ham mavjud:

- "Bahs maydoniga chiqmoq" (murosasiz kurash boshlash);
- "G'alaba nishonini ko'rmoq" (muvaffaqiyat sari yaqinlashmoq);
- "Kurashdan chekinmoq" (raqobatni tark etmoq).

Bu iboralar o'zbek xalqining sportni faqat jismoniy faoliyat emas, balki hayotdagi kurash va sa'y-harakat ramzi sifatida qabul qilganini ko'rsatadi.

Ingliz va o'zbek tillarida «sport» konseptining qiyosiy tahlili. Ingliz va o'zbek tillarida «sport» konsepti til birliklari orqali ifodalanishida bir qancha umumiyliklar va farqlar mavjud:

- **Umumiyliklar.** Har ikki tilda ham sport muvaffaqiyat, kurash va g'alaba ramzi sifatida qabul qilingan va kundalik nutqda keng metaforik ifodalar bilan aks etgan.
- **Farqlar.** Ingliz tilida «sport» konsepti ko'proq professional va texnik terminlar orqali boyigan bo'lsa, o'zbek tilida esa milliy madaniyat va tarixiy o'yinlar asosida shakllangan majoziy ma'nolar ustunlik qiladi.

Ingliz tilida sportdan olingan metaforalar ko'proq iqtisodiyot, siyosat va texnologiya sohalariga kirib borgan bo'lsa, o'zbek tilida bu ifodalar ko'proq shaxsiy fazilatlar, mardlik va jamoaviy ruhni tasvirlash uchun ishlatiladi. **MUHOKAMA.** «Sport» konsepti har ikki tilda ham madaniyat, ijtimoiy hayot va milliy qadriyatlarning ajralmas qismi sifatida shakllangan. Ingliz tilida sportga oid terminlar va metaforalar ko'proq global miqyosda universallashtirilgan bo'lsa, o'zbek tilida ular milliy o'ziga xoslik va an'analarga tayanadi. Til birliklari orqali «sport» konsepti nafaqat sport sohasini

tasvirlaydi, balki inson faoliyati, hayot kurashi, muvaffaqiyat va mardlik kabi tushunchalarni ham aks ettiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, ingliz tilida sport atamaları ko'pincha yangi texnologiyalar, siyosiy jarayonlar va iqtisodiy munosabatlarni ifodalashda ham ishlatiladi. O'zbek tilida esa sport bilan bog'liq iboralar asosan shaxsiy fazilatlarini — sabr-toqat, jasorat va mardlikni tasvirlash uchun ko'proq qo'llaniladi. Bu farqlar til va madaniyatlararo tafovutlarni o'rganishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUNING DOLZARBLIGI. Bugungi globallashuv va axborot oqimining tezlashgan davrida sport nafaqat jismoniy faoliyat shakli, balki madaniy va kommunikativ fenomen sifatida ham insoniyat hayotining ajralmas qismiga aylangan. «Sport» konsepti turli tillarda va madaniy kontekstlarda o'ziga xos tarzda ifodalanadi. Ingliz va o'zbek tillarida «sport» konseptining verballashuvini o'rganish bir necha omillar bilan dolzarbdir:

Madaniyatlararo muloqot. Sport sohasida xalqaro aloqalarning kengayishi natijasida turli tillar va madaniyatlarda sportga oid terminlar, iboralar va metaforalar faol almashilmoqda. Ingliz va o'zbek tillarida bu hodisani tahlil qilish madaniyatlararo muloqot jarayonlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Lingvistik va konseptual tahlil zarurati. Har bir tilda konseptlarning verballashuvi tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida muhim ilmiy tadqiqot yo'nalishi hisoblanadi. «sport» konsepti orqali til va tafakkur o'zaro munosabatini o'rganish zamonaviy tilshunoslikda konseptual yondashuvni chuqurlashtiradi.

Tarjimonlik va til o'rgatish sohalarida ahamiyati. Sportga oid leksika va frazeologiyaning to'g'ri va aniq tarjima qilinishi, shuningdek, o'quvchilarga sport terminologiyasini o'rgatish bugungi kunda til o'rgatish va tarjimonlik amaliyotida muhim o'rin tutadi.

Global sport voqealari va kommunikatsiya. Olimpiada o'yinlari, Jahon

chempionatlari kabi global sport tadbirlari til va madaniyatlarining kesishish nuqtasiga aylanmoqda. Bunday jarayonlarda «sport» konseptining to'g'ri va madaniyatga mos ifodalanishi kommunikatsiya samaradorligini oshiradi. Shu sababli, ingliz va o'zbek tillarida «sport» konseptining verballashuvi mavzusi nafaqat tilshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan, balki amaliy kommunikatsiya va tarjima faoliyati nuqtayi nazaridan ham dolzarb va istiqbolli tadqiqot yo'nalishidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR.

- Ingliz va o'zbek tillarida «sport» konsepti turli darajada va shakllarda verballashadi, bu har bir xalqning madaniy, ijtimoiy va tarixiy tajribalarini aks ettiradi.
- Ingliz tilida sport terminologiyasi ko'proq universal va texnik xarakterga ega bo'lsa, o'zbek tilida milliy an'analar va majoziy ma'nolar ustunlik qiladi.
- «Sport» konsepti orqali hayotiy kurash, g'alaba va muvaffaqiyat ramzi sifatida shakllangan ijtimoiy qadriyatlar har ikki tilda ham kuchli aks etgan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mamatov Sh., Mirzayeva M. Tilshunoslikka kirish. — Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010. — 245-bet.
2. Karimov N. O'zbek tili frazeologiyasi. — Toshkent: Fan, 1990. — 123–145-betlar.
3. Qo'chqorov O. O'zbek tilida metaforik ifodalar. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. — 77–89-betlar.
4. Xojimatov D. Madaniyat va til: o'zaro ta'sir masalalari. — Toshkent: Akademnashr, 2017. — 56–70-betlar.
5. To'xtaboyeva M. Sport terminologiyasi va uning shakllanishi. — Toshkent: O'zRFA nashriyoti, 2012. — 95–110-betlar.
6. G'ulomov N. O'zbek tilining zamonaviy leksikologiyasi. — Toshkent: Fan, 2001. — 201–210-betlar.